V.KUDRYK - VESNA

LIBRARY USE ONLY

33

О. Т. Гикавий.
august. 1911

Василь Кудрик.

ВЕСНА

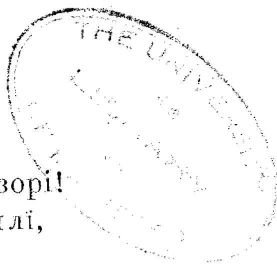
ЗБІРКА ПОЕЗИЙ

1911

ВІННІПЕГ, МАН.

З друкарні „Українського Голосу“

НАКЛАДОМ АВТОРА.

ВЕСНА.

Глянь! Весна на дворі!
Ллеть ся чар по землї,
Ллеть ся думка твоя,
По просторі гуля.

Тихо серце тремтить,
Тихше гадка летить,
На мрійних крилах сна
Весь простір обійма.

Ніжно в серця пита:
Звідки чари житя?
Звідки сьвіт, звідки май?
Звідки тихий сей рай?

Чия пісня звенит?
Чий се голос бренить?
Звідки зелень, квітки?
Звідки пташки - дїтки?

Як травиця зійшла?
Звідки радість прийшла?
Де границя, де край?
Де кінчить ся сей рай?

Серце каже в отвіт:
Сей блаженний привіт,
Се блаженне чуте, —
То сам Бог, то Жите!

СОН.

Ніч... і місяць до полудня
доходив,
Чисту воду на ставочку
золотив.
Срібне листє заблищало
довкруги,
Потонули у півтїни
береги.
У садочках на горбочках
цьвіт зацвив,
Білі хати сон спокійний
оповив.
І ненависть враз заснула
між людьми,
Хорі серця потїшають
гарні сни.
Про веселе братнє щастє
тихо снять,
З ворогами о любові
гомонять.
Стало чути тихі сьпіви
із вікон,
Я здрігнув ся і проснув ся...
Був се сон.

ВЕЧІРНА МРІЯ.

Вечірна зірка вже зійшла,
Ходїмо, серце, погуляти!
Тиша! вітрець заснув, затих,
Лиш соловейка десь чувати.

Господня тиха, люба ніч...
Як місяць любо сяє!
Немов говорить любу річ,
До себе запрошає.
,,Ходїмо, люба, ніч не жде!"
,,Ходїмо, серце, я осьде".
Поглянь у віддаль ти онтам :
Остров синїє, наче рай;
На нїм живу самотний - сам...
Моє там царство, мій там край;
Ходи сюда, плинїм туда!
Бач, як щось тужно на души!
Діброва спить, нїхто не вздрить,
Хиба рибак в нічній тиші..
Не ждїмо — ходїмо!
Ходїмо...

Плюск! Листочок обізвав ся,
Соловейко здивував ся,
Човник лози вже минає,
Хтож у нїм — чи чув, чи знає?
Чи спитає? Чи вгадає?..

Аж ось тихенько...раз...два...три...
Мигнули зорі над човном,
Неначе щасте душ сьвятих
Заблисло радости крилом, —
Мов радість у горю,
Упали на море,
На тихі филї...
Минає хвиля, —
І ми гень далеко
На морі спинились,
Мов з вічністю ніжно
Чутєм обмінились...
І тут у сїй дивній тиші
Так сьвято, сумно на души.

Зорями всипане,
Квітами втикане
І небо й море,
Синїють гори...
Море небом стало,
Зорями засяло;
Погуляймо ж поміж ними
До поранної години!..
Гуляймо враз
В чудовий час!

Любов всю душу обіймає,
Хоч холод ніжно переймає;

Обнїмімось, поцілуймось,
Та тихенько пожартуймо,
Щоби ночі не збудити,
Щоби филї не спинити...
Сьвятий се час,
Люба, для нас!

Довкола тихо все дрімає.
Лиш филя зорі колихає,
І ми, обнявшись на човнї,
Неначе сон дивний снимо,
В простір безмежного бутя
На крилах мрії ми летимо;
А зорі моргають на нас,
Їх дотик серце чує...
Благословенний вічний час!..
І ми на морі заночуєм, —
Зір ясних промінем облиті,
Любови тїнями сповиті.

ЖІНКА НЕВІЛЬНИЦЯ.

М. Д. Л.

Богате жниво, вільне поле,
Робітників однак нема,
Нема братів, сестра небога
Зараня встала жать сама.

І жне, як знає, жне і жне,
Горяче сонце з ніг валить,
Не спочива, хоч умліва,
Хоч руки й серце враз болить.

І жне она сама одна,
І тихо - тихо плаче:
,,Поплив мій вік в мутний потік,
Погано і ледаче!"

,,Поплив твій вік.. деж чоловік?"
,,На другім полю косить,
Єго проклін на мій загін
Глуха тиша заносить...

,,Широкий лан... та лютий пан,
А не товариш милий...
Всеж треба жить, хоч й не любить,
До смерти, до могили".

Зелений гай, довкола май,
Житя широка нива, —
На ній она сама одна,
Невільна й нещаслива.

(за І. С.)

Не смутись, що листе
З дерева спадае,
Весна его цьвітом
Знов покрывае.

А смутись, що сили
Молоді зникають,
Серце замерзає
Думи засипляють.

Як тілько весною
Теплою повіє,
Дерево розкішно
Знов зазеленіє;

Сили ж молодії
Не зможуть вернуть ся,
Серце не змягчить ся
Думи не проснуть ся.

РІДНІ БРАТЯ.

Нераз я чув: Ми всі брати,
Усім земля нам мати...
Та сьої правди довго я
Не міг як слід пійняти.

Питав я в молодих про се,
Та ті давали ріжні

Відповіди, — нераз дурні,
То знов зовсім розбіжні.

І запитав я у старця:
Ось два сусіди бють ся!
Скажи, будь ласка, чи й они
Братьми собі зовуть ся?

А як ти думаєш о них?
Питать він став поволи...
Ох, старче, звати їх братьми
Не мігби я ніколи".

Не мігби? ну... а прецінь ти
Милив ся б в сьому дуже,
Оден з них Каїн, другий Авель є,
А се ж брати, мій друже!

Дитинні хвилї, наче сни,
Весело в гадцї промайнуть,
Увесь душею холону,
Та озирну ся: — де они?
І бачу — бавлять ся на лузї,
Поміж дїтками гомонять,
Неначе пчоли... Їм байдуже,
Усе байдуже...
Ніч іде,
А я виглядаю,

Виглядаю молоденьких,
Та й досі не знаю,
Чому они не приходять,
Чому не вертають;
Ледво бачу, — поза мене
Все дальше тїкають,
Мов дитина неголодна,
Коли кличе мати,
Утїкае сьміючи ся
З дїтьми погуляти.

* * *

Охляв я з горя, та з нудьги
Тебе сподїючись... Нема,
І ждати, бачить ся, дарма.
Увесь садочок походив,
Счислив усї твої звичаї,
Дивуюсь дивом і не знаю,
Чому так гарнїї они?
Немов дїточі мрійні сни;
І де ховалась ти, росла?
Чому на землю ти зійшла?..
Богине щастя, Дух Житя!..
І походжала, мов сьвята,
Аж поки любо хтось украв,
А на серденьку жаль остав.

Мов снять ся сни мені давні,
Коли нагадую ті дні,
Що так скоренько протекли,
Безповоротно так минули,
Що наче бачить ся й не були;
Такий то щастя день малий!
А жаль остав ся... Стрепенулось
Слабее серденько мое,
І все завмерлее, на диво,
І прозябло і враз ожило,
Зацвило цьвітом... Приграе
Пастух з сопілкою ідучи,
А по дібровах і по кручах
Пишаесь ранная весна,
Немов заквітчана дитина...
Та тілько гляну на хатину —
Весни для мене вже нема.

Жили тихенько, не журились
Та щасте лиха не спинило' —
Про небо мріючи я спав,
Збудившись же гляджу в віконце,
Аж там вже ніч — зайшло вже сонце,
А на калині цьвіт зівяв.

Глядів я в тихі очі ясні,
Немов на зіроньки прекрасні,
І всюди бачилась весна;

Я задивив ся, а лихая
Усе в клуночок поскладала,
І тихо - тихо понесла.

І все за нею вслїд поплило,
Що зеленїло, сьвіт красило,
В чужу країну відійшло;
Я рано встав, тужив, дивив ся,
І дивував ся і молив ся,
Та сонце більше не зійшло.

ПРОРОК.

з М. РОЗЕНГАЙМА.

Коли Господь відкрив мнї очі,
Й злочини сьвіта показав,
І я настрашений одежу
У лютім горю розірвав;

Коли у надмірі терпіня
Тікать в пустиню я хотїв,
Куда би сьміх гіркий насильства,
Нї стогін мук не долетїв, —

Тодї мов гори потрясли ся,
І з моря зняла ся вода...
Він — малодушному Могучий —
Сказав менї: Ти йдеш? Куда?
Куда, закликав тоном грому,
Біжить від мене чоловік?

Так се в пустиню ти направивсь
Кінчити там бездільно вік?

Не сліз жадаю, ні молитви,—
Мені потрібний правди син,
Мені погрібний муж для битви,
Потрібний молот на злочин!

ПІСТ.

Не всеж гулять... Пили, пили,
Музики плакали - ревли,
До пізної таки вже ночі,
Аж поки всї, що там були,
Як оден муж, всї полягли
Заплющивши запиті очі,
Немов на ловах кабани,
Від бурі верби над рікою...
Оттак то Евині сини
Бенкетували над собою!

Се жертва, Радосте, тобі,
Прийми єї, та без догани;
Єї принесли ми в борбі
Рвучи господнії кайдани.

Збудились рано: За хрести
Взялись і пильно поклонились
Страшному Богу... Прослезились,

Заплакали : Прости, прости!
Ми слабосильно согрішили,
Ми не хотіли, ми кріпились,
Та все таки не встереглись...
Прости нам, Праведний!...
А піп у церкві нам сьпіва :
Молітесь, братія моя!
В часї Великого Поста
Згадайте страждання Христа,
Упокоряйте грішну хіть,
Бісовські радощі гонїть
Поклонами... А піст не вік,
Хвилиночкою пролетить,
Тодї наново чоловік
До сита може сьвіта вжить;
Тодї у край — танцюй, сьпівай,
Все їдж і пий... рабуй і бий
Безсильних братій...
— Як се так?
Спитае братчик неборак,
Хиба ж про піст такий чувать,
Щоб ближного не рабувать,
Щоб ближного крови не пить,
Щоб можна всїм розумно жить?...
Не чув, небоже, та дарма!..
Здаесь і Господа нема,
Якомуб він угоден був;

А може він сказать забув?
Ох ні, мабуть він добре знав,
Та лише тому не згадав,
Що ми б его не приняли,
І як жием ми б дальши жили.

Дива приходить ся стрічати:
На Розум люди не глядять,
Одним кадилом покадять
І Богу й Чорту...

ПРАПОРИ

Присьвячено мавбутньому РЕҐІМЕНТОВИ, що мав бути з'орґанізований п. Ґовдою в Едмонтоні з Русинів-Українців в 1909 році.

І тут і там й оптам прапор,
Що годі протиснутись,
Без їх би ми у ясний день
Не вміли повернутись.

Не скаже Розум нам як слід
Що хто, а ми що варті,
А на прапорі всю ціну
Читаєш мов на карті.

Не хтож як певно Соломон
Придумав сї струменти
Орґанїзуючи Жидів
В побідні реґіменти.

І він сказав, що де прапор,
Де герб, де уряд, чини,
Там розум весь і вся душа
Не варт куска свинини.

А що Ісуса ми брати,
І Соломона дїти,
Тому злучили ми в одно
Старий й Новий завіти.

Сповняючиж оба нараз —
Від вечера до ранку
Ми всюда є для всїх усїм,
Людьми ж аж на останку.

Прапор — зоря се провідна
На земному розпутї,
І ми подопчем всїх і все,
Щоб лише з нею бути.

І де єго нема я вам
Не зможу оповісти, —
Прапори носять всї царі,
Попи й соціялїсти.

У нас прапор йде на чолі,
Веде цілу параду, —
На Марсі ж в походах несуть
Прапори лише ззаду.

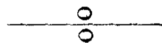
Тому там все на перекір
Туземним всім порядкам, —
Дзвінки і дурням вяжуть там,
А не самим теляткам.

Ослам не вільно там нїгде
Рознять широко рота,
Нема там певно і свиний,
Нї бруду, нї болота.

І люди там... та що й казать,
Усе вгору ногами:
Царі і прості рівні там,
·Немов Боги з Богами.

Франц - Йосиф там би царював
За плугом лїтом вранцї,
І всї товстенькі там булиб
Тонкії голодранцї.

Там титулів нема зовсїм,
Панованя й облуди,
Бо всї там горді, що они
Не дурнї, тілько люди.

РЕВОЛЮЦІОНЕР.

М. СІЧИНСЬКОМУ.

Ти тікаєш... відвертаєш
Свої чисті очі
Від лихого свого друга,
Руки дать не хочеш;
Себто кажеш — я розбійник,
Я лиха накоїв,
Я зарізав чоловіка
Своєю рукою,
Опоганивсь...

Тяжко, друже,
Брать на свою душу
Закон суддї... — я ж не хочу
Судити, а мушу!
Мушу серце, ту страшную
Рану загоїти,
Хочу душу недотішну
Лихом напоїти:
Щоб упивши ся забула
Як ворог лютує
Кругом неї... Хибаж винна,
Що бачить, що чує?
Хиба винна, що рука рвесь

Розірвать окови,
Хоче волі... Я ж не смерти,
Я хочу любови,
Хочу правди... Деж керниця
З тією водою
Цілющою й живущою?
Най пійду напою
Вбоге серце... лиш скажіте!
Оттоді я з вами
Поеднаюсь, побратаюсь;
Та поки дістану
Того дива — не спочину,
І не ляжу спати;
Я не стану на болоті
Тюрми будувати;
Не заставлю сторожити
Свобіднеє море...
Я ж се знаю: Закон вільних —
Невільному горе.
Ні на горищі у книгах
Шукати закону,
Тії правди... Ні, я стану
Дзвонити у дзвони
На тревогу! Запитаю
Хто вміє любити,
Хто душею з нещасливим
Схоче поділитись;

Хто не стане убивити,
А обвяже рани
Нещасливим, хто невольних
Не любить кайданів,
Того візьму... Просто серцем
В серце запитаю;
Сли відозвесь — побратаюсь,
Хтож серця не має,
Того годі почислити
До душі живої;
Мертвий шкелет не озветь ся,
Не дихне любовю,—
Трупом дише...
Шкода сонця
На багно сьвітити,
Годї чорную безодню
Добром наситити;
Годї другом називати
Хто серця не має,
Хтож із серцем того люблю,
Того обнимаю.

Хто із серцем, той відозвесь, —
Клич братньої мови
Нас з'эднае, звяже закон
Живої любови.

ЛЮДВІК XVI [1])

Цар Людвік все бува хваливсь,
Що він високородний,
Що в ньому чиста, ясна кров,
Немов той блеск господний.

І батько й дід і вся рідня,
Почавши від потопи,
Всї яснокровнії були,
І всї, мов дуби, хлопи!

Се явний знак самих небес,
(Найбільше ж барва крові),
Що він панує над людьми
На божії основі.

Й чомуж би нї?.. Богато з ним
Зібралось яснокровних
Із волї Бога над людьми
Все панувать готових.

І панували... Весь народ
Стогнав під гнетом, бідний,
Та се нїщо, — в нїм темна кров,
Тож він добра негідний.

---

1) Людвік Шїснайцятий, король Франції, панував від 1774 р. до 1792 р. За єго панованя, як і єго попередників, великанські суми стягано з народу на забаганки королївського двора; народ гноблено. Та тоді вже пробудив ся дух протесту, а з ним Велика Французька Революція, в якій Людвіка страчено 1792 року.

I наповнилась до верха
  Терпіня чаша люта,
Й захтїлось темним розірвать
  Ясновельможні пута.
Бо підозріня кинув хтось,
  Що в короля самого
Душа і серце і вся кров
  Із плину пребрудного.
Що вся рідня его брудна:
  Батьки і жінка й діти,
Тому деб серце мало буть,
  Там золотом він сьвітить.
Порадившись собі як слїд,
  Не довго й приберались,
Крови пустили із карку
  Й самі переконались,
Що кров царя брудна-брудна,
  І зимна, мов в гадюки,
І тіло все такеж саме,
  І кровю злиті руки
Тодї усякий охнув лиш:
  Брехав, бач, препоганий,
Що в него чиста, ясна кров,
  Пройдисьвіт окаянний!
I заходились пробувать
  Ошуканії люди
В его рідні, чей з них хтобудь
  З тих яснокровних буде.

Та не знайшли... А тимчасом
Р'озїхались по сьвітї,
Спасаючись як хто з'умів,
Шляхетнокровні дїти.

Їх нинї всюда знайдете...
Та тут хиба вже й лишу,
А то хто справдї донесе,
Що я про них се пишу.

—xx—

ВОЛЯ.

,,Хлопче молодче, соколе мій,
Де так тїкаєш? хвильку постій!"
,,В степ їду, батьку, волї зажить:
Ждать я не можу, кінь мій дрожить".
,,Хлопче молодче, ніч надійде,
Кінь твій дороги там не знайде".
,,Вечером пущу пасти коня,
Й ждать му на волї ясного дня".
,,Хлопче молодче, дикі зьвірі
Острії мають там пазурі;
Воля для тебе — воля для них,
Кінь твій здрігнеть ся тонів грізних".
,,Дармо зьвірами страшить мене!
Вітер на волї страх розвіне;
Кінь мій відважний, я ж его пан, —
Вміем цінити даний талан".

„Хлопче молодче, гнеть ся трава,
Знаєш чого се? мовби жива“...
„Вітер колише“,.. — „Вітру нема“.
„Глянь! що за хмара там вирина!
Слухай лиш, хлопче, ти молодий,
Рвеш ся в пустиню гень від людий;
В степ і зо степу знать треба путь...
Бач се Татари против ідуть“.
„Дармо спиняти,хлопець відрік.
Я мушу їхать гень на той бік,
Там цвитуть рожі в сюю пору,
Тож не спочину, доки не вздру“.
„Хлопче, послухай, хвильку зажди!
Степ літом має мало води,
Кінь твій зівяне серед лилій,
Згинеш надармо, соколе мій.
„Ні, хлопець каже, ждати менї —
Все що весною спать опівднї;
Де обовязок кличе мене,
Щастє, чи лихо там зостріне —
Менше о тее... смерть, Татарин;
Серед безкраїх, вольних рівнин
Доля приснить ся, вкаже нам шлях
До водопою в вільних полях.
Дух мій хоробрий! Кінь пролетить
Степ весь, аж поки схоче спочить;
Кінь мій орлови в летї рівня,
Честь за вигоду не проміня“.

,,Хлопче, подумай! Чудовий сон
Зникне, пропаде, як з всїх сторон
Лихо ударить; стогін хиба
В серци почуєсь, мертва журба

Мрія — ще годї вірить єї,
В небі ховає скарби свої;
Воля — широкий степ без путя,
Часто прогулька без воротя.

Тямить ще мусиш, що й у борбі
Де два хоробрі рівні собі,
Завсїгди мусить хтось полягти,
Та чи вгадаєш... він, або ти?

Бачиш! під небом пташка летить!
Воля довкола, но в одну мить
Паде від кулї, гине в борбі,
Що ж їй по волї більше тодї?

Воля... Хорошо голос звенить,
Но він не стане нас хоронить;
В нїм ми знаходим простір бутя,
Лиш не закони щастя й житя.

Треба й на волї глянуть вокруг,
Знать хто нам ворог, хто вірний друг;
Воля не дбає як нас вести,
Їй все однако — кости, хрести...

Взнать тобі треба балку й гору,
Щоб обминути лихо в пору;

Тисячі гордих, сьмілих в борбі,
Певно в усьому рівних тобі,
Волю здобули, стративши ж шлях,
Згибли завчасно в вільних полях".

Хлопець поїхав... Слухать не хтів
Мудрих старечих досьвіду слів;
Сонце піднеслось лиш до півдня,
Як скорим бігом змучив коня;
Став спочивати... Тут налетів
Гайворон, вільний син сих степів, —
Орда татарська... Поки зібравсь
Гет утікати — в руки попавсь;
Кінь его вірний нині в Криму,
Друг Татаринам, лиш не ему,
Сам він у горю день і ніч бесь,
А над нещасним Воля сьмієсь.

ІДІЛЯ.

Я поет... Тїсная хата,
Пятеро дїтий малих,
І замученая мати
Покрикає коло них...
 Я ж в душі моїй колишу
 Ідеали... й пишу... й пишу!

Від зірниці аж до ночі
Не втихає гамір, крик,
А менї все те байдуже,
Я давно до сього звик;
 Я в души моїй колишу
 Ідеали... й пишу... й пишу!

Вже минула хмура осїнь,
Вже минає і зима,
А в хатинї однаково,
Зміни тут зовсім нема;
 Я ж в души моїй колишу
 Ідеали... й пишу... й пишу!

Анї розуму, нї волї
В матери не бачу я,
Та казать менї нїчого,
Бо тут справа не моя;
 Я в души моїй колишу
 Ідеали... й пишу... й пишу!

Батька в хаті рідше видно,
А прийде — знимає крик,
Покрикнути він на жінку
Вже давно таки привик...
Я ж в души моїй колишу
Ідеали... й пишу... й пишу!

Сука мати, любий сину,
Люба доню, — ти єї
І не бій ся і не слухай,
Бо ви всї лише мої...
Я ж в души моїй колишу
Ідеали... й пишу... й пишу!

Ви у мене діяменти.
Золото, ви сонця цьвіт,
Цїсарі ви в мене, любі,
І для вас увесь сей сьвіт...
Я ж в души моїй колишу
Ідеали... й пишу... й пишу!

Вийде батько — починає
Мати свій вже отченаш:
От недоля, от розбійник!..
Дїти, се не батько ваш!..
Я ж в души моїй колишу
Ідеали... й пишу... й пишу!

Відколи за ним — лиш плачу,
Слїз у мене не стає;

Ви одні, мої брилянти,
Сонце, ви жите моє!
  Я ж в душі моїй колишу
  Ідеали... й пишу... й пишу!

Як на сьвіті вас не було —
Гарний був він чоловік,
А опісля... не вгадаю...
І ось так пливе мій вік!..
  Я ж в душі моїй колишу
  Ідеали... й пишу... й пишу!

II

І минає рік за роком,
Цісарів уже аж пять,
Цісаревен три хороших,
Красоти й не змалювать:
  Повновиді... ні, вже лишу,
  Бо краси пером не спишу.

Знов минає рік за роком, —
Поженили ся сини,
Вийшли замуж дочки гарні
Нагулявшись за весни;
  Деж старії, батько, мати?
  О, не знати, ні, не знати...

Вже осінний вітер віє,
Сонце більше не пече,
І журливо лист спадає,
Річка сонная тече,
   Небо хмара налягає,
   Сніг легенько опадає.

І на березї я бачу
Дві старечі голові,
Білий сніг посипав рясно
Їх сердечні обидві,
   І схилили ся до купи,
   Мов дві тїни, мов два трупи.

Чи ти тямиш, запитала
Враз жіноча голова
Свого друга, коли вперве
Схилилась до тебе я?
   Що тоді ми говорили?
   І про що тоді ми снили?

Та не здїйснили ся мрії,
Бо минало много лїт,
І ми так вже не схилялись,
Ми любви згубили цьвіт, —
   Дїти в нас его забрали,
   І ми знов чужими стали.

І жили чужими довго.
Звікували все житя...

Перейшла найкраща хвиля
Без ціни й без воротя;
Нинї гріб ось перед нами,
А за нами? а за нами...

Нагадала все тепер я,
Прихилившись к тобі знов,
Й мов ожила давна пісня,
І заграла зимна кров;
Та на березї могили
Для житя не має сили.

І схилила ся в відповідь
Друга сива голова:
Так, се справдї... Нинї вперве
Зрозумів я сї слова:
Щоб щасливо вік прожити —
Треба вік сей дорожити.

Вечеріло... Тихо було...
Ніч прийшла і перейшла,
Й знов душа моя шукала
Двох старих, та не знайшла:
І зима уже минає,
А старих нема, немає...

Вже повіяло весною,
Крига в море вже пійшла,

I душа моя шукала
Двох старих, та не знайшла;
Не виходять вже над річку,
Лише снять ся в тиху нічку.

ЧОМУ?

Не тямлю, чи в снї, чи здалось менї...
В гаю соловії сьпівали,
Я слухав, блукав, цьвіт рожі збирав,
Збирав я болючі печалї.

Непевна пора, — ще пташки нема,
Ще гомону пчіл не чувати,
Но хтож отсе їде? чий голос гуде...
Чи людський? чомуб се? Не знати.

Вже близше... Щож се на плечах несе
Оден, другий, третий, десятий?..
Чиж мова се та? чиї то уста?
Сеж голос нелюдський чувати.

І снить ся менї... на яві... у снї...
І каже печаль: — Оттії,
Се рідні твої, по дусї-крові,
Та, бач, — они темні й німії.

Останні слова, що скажуть уста,
Се скарга, молитва, проклони,

Останні діла: — робота тяжка
І низькі земнії поклони.

Де правда, де сьвіт, Учитель оттих
Обдертих, невільних? питаю,
Чи справді они небесні сини,
Богаті наслідники Раю?.

Чомуж не прийнять, чом братом не звать,
Руки не подати братньої?
Журби не влегчить, очий не промить,
Не поділить думки важкої?

Куривсь фтиміям комусь, лиш не нам,
Не нам церкви, пишні палати;
Престола нема, для нас лиш тюрма,
Й убогі нужденнії хати.

Куривсь фтиміям богатим, не нам,
Нема синам вбогим нічого;
Погорда і сьміх, терпіне за гріх,
Жалю, ні поради в нікого.

Куривсь фтиміям церквам, лиш не нам,
І тим, що у них проживають,
Для нас же все та сьвята темнота,
Брехня і облуда без краю.

БУРЯ.

Чи се вітер звенить?..
Полем, лісом шумить,
Гне тополі до долу,
Допче гарні квітки,
Рве зелені листки,
Розкидає по полю.

Нащо гнути єму
Чи хитку тростину,
Чи тополї високі?
Чиж не жалко житя,
Що без цїли й путя
Гине десь одиноким?

Може верне колись?
Не сподїйсь, не молись,
Не вертає нїколи...
Раз недоля взяла —
На весь вік занесла
В невертаєме поле.

Гне верхи, розгина
Дика пісня, сумна,
Лама гілля з листками;
Аж до моря несе,

I ніхто не спасе,
Заступатись не стане.

По лїсах, по верхах,
По розлогих степах
Реве буря, шалїє,
По пустини глухій...
Чомуж в груди моїй
Моє серце так млїє?

Чого жалко єму...
Чи хитку тростину?
Чи листочка слабого?
Впаде її згине в полях
Та чи вгадую я?
Не того, нї не того!

За листками в степу
Мою душу сьвяту,
Моє серце убоге
Гураґан оповив,
І о камінь розбив,
О скалисту дорогу.

Мої чистії сни,
Мов туман в осени
Від морозу пропали;
Гарні мрії мої
По сухії траві
Плачем - слїзми розлялись.

Та що виросте з їх
Чи похвала, чи сьміх
Буряном на долині?
І велике житя
Без весни воротя
Раз на віки загине.

Реве буря, лама,
Бо хитка тростина,
Бо слабії тополї,
Та ніколи гори,
Нї твердої скали
Не розвіє... Ніколи!

Доиче зїлля в степу,
Но коріня єму
З землї вирвать не зможе;
Мине осїнь, зима,
Прийде тепла весна,
Пройдуть острі морози, —

Оживуть знов поля,
Бо живуча земля
Й під морозом не гине;
Спадуть роси на цьвіт —
Мякне мертвий ґраніт,
Сплячий корінь прокинесь.

Защебечуть в маю
Вільні птицї в гаю,

Пійде пісня по полю,
I розбудять ся сни
В теплім сьвітлї весни,
Затрепочуть тополї.

Дармо буря шумить,
Дармо допче, валить,
Що опертись не всилї;
Та дуб сильний опресь...
Хоч на хвильку зогнесь,
Хоч на час ся похилить, —

Та втомлять ся вітри —
Дуб знїмесь до гори,
I ще висше сягає,
I знов вольні гільки,
I сочисті листки
У повітрю гуляють.

Так недоля у мить
Хиткі уми валить,
Щоб на віки пропали, —
Та не зломить ся ум
Величних живих дум,
В кого воля із стали.

Рве, шалїє над ним
Буря громом страшним,
Забирає з собою

Райську втїху весни
Заміняє нудьгою.

Та не висушить їй
Жерела живих мрій,
Серця їй не розбити, —
Скоро буря минесь,
Оно краще стаєсь,
Мов росою умите.

Кождий блиск, кождий грім
Полишають на нїм
Лиш нестерті печати,
Наче сьвідки, що так
Їм нїколи й нїяк
Снів житя не здоптати.

Встане сонце і знов
Оживе зимна кров,
Мертве око погляне;
Знов душа загорить,
Тиха грудь задрожить,
Впадуть смерти кайдани.

Та чи много тут їх, —
Сильних дубів, кріпких,
Чи їх много між нами?
І чого ждуть они
В самогі, в осени,
Шепчучи з бурянами?

Чи не краще би їм
Полягати усім,
Ніж самотно стояти,
І дивитись, ридать,
До житя вічно звать,
До борби накликати?

Та знать вічні они!
Вічні мрії і сни
Божеські в них палають;
Они сьвічники всім
На сім полю пустім,
На сім степу без краю.

Від їх іскри житя
Підніме сь з забутя
Молодая билина,
І почує нараз,
Що настав новий час, —
Відродженя година.

І на встрічу вітрам
Встане дуб вже не сам,
А весь ліс підійме ся,
І за громом страшним
Із верхів і низин
Шумом моря озве ся

Всіх сердець оден звук: —
Хто не клав своїх рук

Будувать сїї скали,
  Най в руйнованю їх
  Не глядає утїх,
Не шукає похвали!

  А похвала тобі:
  Що стоїш у борбі,
Довг[illegible] зорі сіяють!..
  З роду в рід [illegible] іти
  Всі твої [illegible],
Що до [illegible] взивають!

  Н[illegible] шумить,
  Най [illegible]альних валит.
А дуб [illegible]ний опре ся,
  Доки в грудях усїх
  І чужих і своїх
Нове серце забє ся.

  І у пізній добі,
  По лїтах, по борбі
Ти душею прилинеш
  На помякший ґраніт,
  На оновлений сьвіт,
Вільні гори, долини...

* *
*

ПРОЩАЙ.

Пощо я снив? пощо я жив?
Мій дух терпів, болїв, тужив,
Мій дух... щож се? скала, ґраніт,
Нїщо — і враз великий сьвіт.

Недолї сьміх, розпуки грім,
Терпіня біль живуть у нїм,
І рвуть его без мір, путя
І без жалю — марне житя.

Я арфи взір! Сто струн звенить
В моїй души в одную мить;
Сто голосів порветь ся враз
На сто думок, на тисяч фраз.

Судьби рука дрожить на них
В непевних звуках холодних,
У мертвих тонах, у огнї,
В любви жару, в братній війнї.

На горах филь несесь она
І враз нїма і голосна,
А в нїй пливе моє житя
В сьвяту країну забутя.

Жажда бутя веде мене,
Аж поки враз не потоне

Моє імя — невидний сьміх,
Моє житя — безсмертний гріх.

Чомуж заграть не можу я?
Чому слаба душа моя?
Я лиш листок на филях іх,
Я іграшка, пропащий сьміх.

Чому несусь в небесну даль,
Коли менї підземля жаль?
Нема мене... Я арфи звук,
Я стон журби і образ мук.

І хтож се я? Пустеє нич!
Нї музикант, нї керманич;
Я жертви дим, пустий фантом,
Нірвани тїнь, житя атом.

Пливу у край, що зву: ‚колись‘,
Слабий човен о скали бесь,
Аж зустрічаю люту річ:
У тім ‚колись‘ непевна ніч.

А може й там летучий сон
Крилом ударить до вікон,
І чути му, як завива
Любви акорд, житя слова.

До тонів гри житя я звик,
І днї пливуть під такт музик;

Доптать квітки — не жалко їх,
Годич житя... квіток моїх.

Не жалко їх, забув на них...
Чомуж мій плач ще не затих?
Чому рида в глухій тиші,
І бе о дзвін на дні душі?!

Чого жду я в будучих днів?..
О, щоб втонув недолї гнів!
І я заграв по нотах мрій,
Як музикант, як чародій!

О, щоб ступить на шлях житя,
І заховать у забутя
З лиця землї, зелених лук
Проклін журби і образ мук.

Не днесь, не так... Журба пливе,
Мій дух на ній несесь, живе,
На океанї филь бурних,
Змінчивих струях вітряних.

Листком упав я в дикий вир,
Щоб доповнить нежданний пир,
Щоб пить гірке вино житя,
І знов вернуть у забутя.

Спішусь, лечу в непевну даль,
Несу любов, журбу, печаль,

Несу... аж бач, зміняєсь річ:
Не має бур, спокійна ніч.
Му тихо спать, не му тужить,
А все кажу: Пощо мав жить?
Пощо... пощо... Аж ось і край!
Не має слів... Прощай! прощай!

ВАГА ЗНАКОМСТВА.

з ***ROB. BURNS'а***

Знакомством з князями
Хвалиш ся, мовляв: —
Я з ними і вчера і нині
Обідав... Ах, Боже,
Хибаж се вже лев,
Що лазить по царській перині?

—xx—

Єго ж.

Ви, лицеміри! чи се в вас жарти —
Вбивать людий і ставити хрести?
Тікайте з встиду, трупи мертві!
За вбійство Бог не хоче жертви.

ДЕМОН.

Північ тьмою лягла
На всї земні простори,
Оповила страхом
І долини і гори.

Тодї вийшли у бій
Всї демоньські сили,
Заступили хід зір
Чорні хмари могили.

Там ревіло в страху
Перелякане море,
А пустиня і степ
Повтаряли: О, горе!..

І огнем запаливсь
Небозвід почорнїлий,
Тисяч громів страшних
Розпукались, ревіли.

Розбудились вітри,
І в безтямній сваволї
Цьвіт найкращий житя
Жертвували недолї.

У гущавині крик
Все змагав ся лютїйший,
Знать було, що слабих
Роздирав зьвір сильнїйший.

У нетямі ревли
Береги океана,
І широкі поля,
І всї кедри Ливана.

Чуть було як орли,
Яструби і ворони,
Як одні для одних
Виробляли закони.

Було видно людий,
Як при музицї грому,
Свою правду криву·
Накидали слабому.

Чуть дрожання сердець
У гніву до основи,
А посеред війни
Лилась пісня любови.

Там під брязкіт кайдан,
Розпучні рабів тони,
Розливавсь дим кадил,
Завивали всї дзвони.

Можна бачить було
Що герой і богатий
Рад всю силу свою
На слабім показати,

Що вся вмілість людий
Без страху і тревоги
Перлась лиш, щоб міцні
Будувати остроги.

Що вся сила людий
Є терпінем несилї,
А побіди хвала —
Се прапор на могилї

2

В таку дикую ніч,
В сьому пеклї нетями,
Незакритий один
Стоїть шпиль над верхами.

Понад хмари несесь,
Понад пітьму зневіри,
Убирає чоло
У шмарагди й шафіри.

І на него падуть
Сонця чистії лучі,
Се Демона престол,
Величавий, могучий.

Там сьміяв ся Демон
На надземному шпилю,
Сипав докору цьвіт
На розбурхану филю.

Реготавсь над житя
Фантастичною тїню,
Над брехнею понять
У єго розуміню.

Насьмівав ся з землї,
А звертав зір до неба,
Бо він вільний, єму
Панування не треба.

Лиш невільничий син
Рад ланцюх розірвати,
Не. щоб вільно зажить,
Але других вязати.

Лиш невільничий син
Коли ката не має,
На слабійших братах
Уряд ката справляє.

А він вільний... На сьвіт,
Людський приют нужденний
Слав він сьміх голосний,
Розпучливий, шалений.

Хтож зачув єго сьміх —
Розумів се проклятєм,
І ще більше шалїв,
З безтямнійшим завзятєм.

Ще завзятше моливсь,
Проклинав все без міри,
Будував костирі
Для безтямної віри.

Морем слїз і крови
Хтїв житє оновити,
Убивав сонця сьвіт,
Щоби день сотворити.

І палив фтиміям,
Заповняв всї простори
Димом темних кадил,
І безоднї і гори.

І в незримую ніч,
В хмарі диму страшного
Він вбачав кращий сьвіт,
І престол Бога свого.

А Демон не вмовкав,
Єго сьміх тряс всї гори,
І зливавсь з звуком филь
На розбурханім морі.

І всї сили землї
Поєднались в музику,
Й реготались разом
В найстрашнїйшому крику.

А Демон все стояв
На надземному шпилю
І сьміявсь із людий
У веселім безсилю.

3

— Де ти сину землї,
Ти вибранче господний,
Де престол твій стоїть?
У нетями безоднї!

Де ти сину небес,
Образ божої волї?
У брехни, підлоті,
Темноті і неволї!

Де той розуму центр...
Чи в нетямі завзятих,
Чи в розпуцї слабих,
Чи у щастю богатих?

Чиж у тім доброта,
Частка божої части,
Щоб на трупах житя
Олтарі Богу класти?

Ні, нічого нема...
Ваші мрії сьвятії —
Найчистійший туман,
І фантоми бруднії.

Ваша Віра — се страх
У нетямі набутий,
Се кінжал доброти
Смертю в серце заткнутий.

Ваша мораль ніжна,
Ваша святість празнична —
На злочинця лици
Повага паломнична.

На сі гори кленусь,
Що всі ваші закони,
Се терпіне слабих
Під вагою корони.

Ваша правда у них,
І повага й пошана,
І любов до людий —
Найпоганьша омана.

Без неволї вам жить
(Посьвідчать се могили)
Не знайдеть ся у вас
Розуміня, нї сили.

Замість розуму в вас
Тліє пристрастий море,
І ви служачи їм
Самі творите горе.

Ваших мольбів слова,
Се безтямна намова,
Щоб до ваших химер
Прихилив ся Єгова.

Ваше каятя — сьміх
Для Сьвятого Завіта,
Бо ви раді грішить
До закінченя сьвіта.

В вас царем є деспот,
А законом армати;
Ними він може всїх
На послугах тримати.

Перед ким дрожите,
Для якого всї шани,
Се оден зпоміж вас,
Що кує вам кайдани.

А самим вам іти
В вас нї сили, нї змоги;
Вас у нетри ведуть
І найкращі дороги.

Найсьвятійшая часть,
Що ви звете любовю,
В вас кінчить ся в гніву
І вмиваеть ся кровю.

У нетямі чираз
Ви руками брудними
Боронили Сьвяте,
Вічне і Незнищиме!

Богом звете нераз
Іскру, що в хвили гасне,
Бо ви бачите лиш
Що дрібне і дочасне.

На шляху всіх віків
Стоїть Вічне й Могуче,
Та ваш гнів все закрив —
І минувше й будуче.

А хоч чуєте біль
І безтямність понятя,
Та поради нема,
Крім дурного завзятя.

І ваш плач і ваш біль
Розбиваєсь о окелю,
О упертість дурну,
О сьвятую пустелю.

Усе ваше житя
Сповиваєсь гріхами,
Як язик ваш стучить
О небеснії брами.

А коли вас палить
Жар найбільшої муки,
Я веселий ще більш,
І сьміюсь до розпуки.

Бо хто гине в ярмі
Мавши сили доволї,
Тому не полїпшить
І сам Бог его долї.

Я сьміявсь і сьміюсь
Уже тисячі років...
Але жаль в мене був
Для великих Пророків.

Іх зродила землї
Животворная сила
Руйнувать олтарі
На неправди могилах.

І я маю для них
Мисль сьвятої пошани,
Тимчасом коли ви
Їм даєте кайдани.

Там я виджу лиш їх
Із сьвятої опоки,
Хоч ви всї кричите,
Що ви рівнож пророки.

Хоч з вас кождий слова
Нетямущі голосить,
Та нема в них путя.
І не видко в них: ‚досить‘.

І я жалую їх,
Нічю з ними говорю,
Підкріпляю в борбі,
В необхідному горю.

Я зову їх в простір,
Де зелїзна опока:
Там ціна їх життя,
Плата серцю пророка.

Ім між вами нема
Ні цїни, анї плати;
Хоч їм жить є пощо,
Та нікуди ступати.

В вас нема вдяки їм,
Анї дрібки пошани, —
За добро, за любов
Ви даєте кайдани.

Я весь сьвіт призову,
Тихий місяц і зорі,
Най сьміють ся із вас
В небі, полю і морі.

Най сьміеть ся простір
І пощади не мае
Тому, хто може жить,
А сам смерти бажае! —

4

Задрожала скала
До самої основи,
І потряслась в верху
Крища сьвіта будови.

І дрожали в сьміху
Місяць, сонце і зорі
І всі закони сил
Задрожали в просторі.

А Демон реготавсь,
Підносив ся із скелї,
І руками сягав
До небесної стелї.

І ревучи в сьміху
Він хапав ся за зорі,
Відривав їх й топив
У небесному морі.

Єго сьміх розірвав
Фірмаменту платину,
І він взніс ся і зник,
Мов у морі загинув.

Полинув й не вертав
Щоб на землю дивитись,
Лише сьвіт реготавсь,
Мов хотів завалитись.

Та за час все пройшло,
Стихли филї і море,
І зосталось одно —
Глупе людськеє горе.

5

І зосталась скала
Скрізь німа, хоч висока,
Лиш тихенько вздиха
До Демона - Пророка.

І весь простір сьвітів,
Насьміявшись у міру,
Ляг спочити на час
У найглубшу зневіру.

Він прокинеть ся знов,
Коли Демона сила
Над долиною сліз
Розпростре свої крила.

Тодї вже не сьміхом,
Але словом розпуки,
Заговорить усе,
Зойком скарги і муки.

І Демона чоло
Зморщки суму покриють,
І божеське лице
Тїни болю сповиють.

І полле ся журба,
Мов у чорній киреї,
І всї закони сил
Відкликнуть ся до неї.

Виллє сльози земля
У великій печалї,
Та не висушить їх, —
Замінить їх в скрижалї.

А Демона рука
На небеснім просторі
Їх поставить сьвітить
Як найкращії зорі.

Там сьвітити будуть,
Будуть плакать, сьміятись,
Та з надією враз
Гаразду сподїватись.

ПРОЗА В ПОЕЗІЇ.

Моя перша лекція прочитана в майбутнім університеті

От треба колись в знакомство зайти
  Й підхлїбившись всяким аґентам,
Пійти вже гет-гет в унїверситет
  Читати науку студентам.

Там все я зведу під міру не з тих,
  Що швець може взяти під пахи
І, мов на вазї, фільософа він
  Ізмірить й продасть бідолаху ...

Я іншої міри уживби, а там —
  Випровадивби інші науки;
Нїколи я того, що в серце вкладать,
  Не клавби студентам у руки.

Схотївши на вступі зразок вірний дать
  Модерних наук і культури,
Я бравби жите, его сон-буте,
  А не ґранїтовії мури.

У першую днину сказавби ось що: —
  Вся наша сьвята проґресивність,
Слухачу, все те нове і сьвяте,
  Се наша модерна наївність.

Оратор вииваєсь потоками слів,
Коли гладко вяжеть ся мова,
Тай тілько... бо вся культура у нас
Зелїзна, мідна, машинова.

Складнїйші стають усї машини,
Щораз колїсець приростає,
Нові інструменти пускають ся в рух,
Старе ж буряном заростає.

Старе рабівництво загинуло мов,
Насильства не має і тіни,
Зате новий спосіб рабованя є,
Гарнїйші нові карабіни.

Усе, що варварство лишило у нас,
Хоч як оно важко нас дусить,
Ми кинуть не хочем, малюєм лише,
Та в нас буть оно мусить.

Старі фільозофи у простір бутя
Літали живими думками,
А ми, їх онуки, в простір летимо
Пожиченими десь лїтаками.

Минувшість вважала цїною душі
Єї ідеали хороші.
Теперішність же в душу не глядить,
А лише в кешеню по гроші.

У душу? душа... Боюсь я за ню,
 Она стане каменем злоби,
Нова інквізіц'я повстане за ню,
 Убійства, війна і хороби.

Душа — сей правдивий, живий чоловік,
 Вся вартість, чи погань моральна,—
Скажіте, будь ласка, чи стала она
 Більш честна, чутка, ідеальна?

Колись були в нас живії плоти,
 А днесь золоті коли в плоті;
Жолудок підняв ся, пійшов у гору,
 А серце лишилось в болоті.

Наука, що Бога із неба зняла
 Страху не добачивши в тому,
Боїть ся заглянуть у лиха багно, —
 В злочини родинного дому.

Приватна се річ, нетикальна для нас, —
 Говорять прехитрії люди,
А в серцю думають: Не можна, а то
 Й до нас заглядати хтось буде.

Приватная річ, тут годі питати:
 Що робиш? звідкіля? і хто ти?...
Забули, що дурні в приватнім житю —
 В публичнім житю ідіоти.

Приватная річ... Не вірю я в се,
Не вірю в такі викрутаси!
Так прецінь говорять поганці усі,
Гієни, вовки, галапаси.

Родинна сьвятиня... Там купа сьмітя!
Собаки там сплять на престолї!..
Замкніте еї, зверхуж напишіть:
Сьвятиня безглуздя й неволі!

Приватна се річ... Не вірю я вам,
Зате вірю в іншую справу:
Будь в вашій сьвятини все гарне, сьвяте,
А ви урядилиб виставу.

Будь вашеє діло велике й мале
На розумі й серцю оперте,
А ваша сьвятиня й огнище житя
Булоб денно й нічно отверте.

Приватная річ... Не вірю я вам,
У мене все явним буть може;
Я скажу отверто, чому в мене се
Велике, сьвяте, се ж негоже.

Отсе в нас культура! Ростуть машини,
І нищать усе, що природне, —
Землї красоту й душі чистоту,
А ставлять штучне, новомодне.

Хвалять ся: Поглян! отсе днесь знане!..
  Похвалиж сї часто невдатнї:
Чираз нові здобутки, новії чуда
  Лиш комедіянтам поплатнї.

Затям же, слухачу, а то й запиши,
  Бо тут вже і кінчаеть ся мова,
Що наша культура гет-гет некультурна,
  Зелїзна, мідна, машинова.

Такуюб я мову студентам сказав,
  І день закінчив ся б на тому,
А скороб обідна година прийшла,
  Пійшов би обідать до дому.

ВІДГОМІН ПОДІЙ 1905 і 1906 РОКУ.

I

Сонце до долу плило, хилило ся,
Проміне тінями полем розлило ся;
Серце здригнуло ся, думки спитало ся:
Звідки на землю лихо дістало ся?
Вітер розвіяв денniї мрії,
Ніч розворушила мари страшнії...
Серцю відповіди годі дістати,
Цьвіти розсипані годі зібрати.
Де, небожата, де опинили ся?
В степах України горем розлили ся.

Гілька відломлена морем поплила,
Листя зеленії в филях згубила,
В краю чужому насьміхом стала...
Смуток невільного — вільному хвала.
Любощі серця гнївом поялись,
Мрії великі з сумом з'єднались,
Іскра подоптана, серце розбитеє,
Пишні надії слїзми облитії.

Гордість невольному єли він почує
Овоч неволеня — пімсти отрую;
В небо сягає, з хмарою беть ся,
Серце свобідно, тихо сьміеть ся.

Сам він дивуесь звідки та сила,
Звідки надїя в серце приплила;
Жертва готова, смертная рана...
Як се хорошо! — з жил свого пана
Кров чорну бачить, серце розбите,
Пляму неволї пімстою змити!
Втіха невольному,гарна заплата —
Бачить безсильним гордого брата.

Звязані руки сли ся розвяжуть,
Волю почувши спати не ляжуть;
Птах не поверне в клїтку нудную
Кровю купивши волю сьвятую.
Думка почувши вільні простори
Серце з собою кличе на гори;
Кличе на скали Богу молитись,
З блакитю неба разом ізлитись.
Раз роздобувши волю без краю
Скорістю грому мчить ся, лїтае;
Вдячністю дише, плату готуе, —
Рівну неволи пімсту страшную.

Ще й не зачали ся царі,
Ще й сього імени не знали,
А нарід був вже на землї,
І довго був. Лїта минали,
Жите ширяло і росло...
І люди вільно проживали,

По волї з добрими єднались,
Царя́ж не було й не було.

Деж узяв ся? Може буря
Рівняючи гори,
Вирвала недобре сїмя
І на наше поле
Чистеє, самородюче
Єго посадила,
Чи гуляючи демони
На сьміх ссворили?
Чи самі ми у нетямі
Дались катам в руки,
Нинї ж плачем, що від них нам
І кари і муки?
Так і справдї! Задивились
На церкви й ікони,
І не думали, що в них то
І сови й ворони
Гнїзда мають і виводять
Дїтий цїле стадо.
Задивившись, добродушні,
Принимали радо
Царя в батька. Сподївались
Великого сьвята...

— Живе по божому закону
І православіє хранить,

Він нас від Турка оборонить
Й від Ляха лютого, а ми...
Тоді нам гарно буде
І заживем, як всюда люди, —
Без гадки - думки. Коби хліб,
А з'їсти ми его з'умієм;
Ми з'оремо, ми і засієм
І заволочимо як слід...
А там... в нас клопоту досить:
І молотити і косить,
Дітий виховувать, вінчати,
Ходити вгості до сватів,
То принимати старостів...
Гай гай! на знати як й почати,
Щоб все як слід вам розказати.
Та щоби Турки не мішали,
І щоб Ляхи не докучали,
Ми православного царя
Візьмім за батька. В него час,
І спосіб думати про нас!
— Чи так, панове громадяни?
— Так, наші славні отамани!

Ось так, довго не думавши,
У рідную хату
Запросили, заплатили,
А він за всю плату

Запровадив нас в калюжу
Глубоку, страшную,
А сам їздить в колесниці,
Та пильно чатує,
Щоб не втікли, не дознались
Куда опнились;
А тоб, добре почисливши,
В калюжі втопили
Пройдисьвіта і забулиб...
Пійшли би орати
Вільну землю і минуле
Жартом споминати.

Та сїрома не пропащий
Хоч босий і голий
Доки сильний... Лиш могила
Не встане ніколи;
Але воля в нїй воскресне;
Закопана сила
Влесь у душу, зарегочесь
Німая могила.
І огненним стовпом здіймесь,
Та хмари достане...
Ось так тая невмируща
Воля у кайданах
Піднимаесь, розриває
Зелїзні окови,

І на зорях пише вільним
Свій закон любови.
Каже цьвітам на могилї
Цвисти і вінчати
Вбиту правду,— мов не знає
Нї кари нї плати.

І як довго вільних цьвітів
Не подопчуть люди,
Доки зорі муть сьвітити,
Доти не забудуть
Волї — скарбу дорогого
Невольнії дїти;
Дармо злодїй розпинає,
Лютує на сьвітї,
Щоби правду заступити,..
Не вдіє нїчого
І сам демон проти сонця
Праведного Бога.

Так і годї! В нашій волї
Куда морем плисти!..
Поплинемо, а не будем
Топитись і бристи
По колїна у болотї!..
Наїлись до сита
Наших трупів... Не гордїм ся,
Що мовляли: Ми то,

Ми покірні божій власти
Від краю до краю!
Дармож лютий ріже брата,
Морем розливає
Кров невинну? Перед нами
Стоять лиш ікони,
Та істукани німії,
Царі і барони,
І телята золотії—
Трудів наших плата...
Докиж маєм голі й босі
Плясати, та плакать?
Грають труби, дзвонять дзвони,
Благодать рікою
Так і ллєть ся, на престолах
Мерехтить луною,
Сьвітлом сяє... Ані чути,
Ані розказати
Того дива! Лиш в убогій,
Похиленій хаті
Не побачиш тої чести;
Мабуть забарилась, —
На престолі уківоті
Кадилом упилась,
Тай заснула...
І пощож так
Єї прославляють,

Мов не бачать того лиха,
В якім пропадають
Бідні люди. Гарно тому,
Хто других навчає,
В него рай є, але людям...
Їм раю немає.
Димом небо закурилось,
Тай курить ся й досї,
Трупи падуть, а оставші
І голі і босі,
І невчені і не знають
Хто, защо і нащо
Їх карає... Деж та ласка —
Бруднеє ледащо?

Хтож отсе так бенкетує,
Хто кров розливає?
Деж Предвічний? чи він чує?
Чи бачить, чи знає
Нашу кривду? Паробили
Царі нам усього!..
Та щоб лихом не судити —
Змалювали Бога
У шинелї ґенеральській...
Гарно поєднались!
Анї гадки!.. Не повіриш,
Щоб зроду не знались

Цар із Богом. Народ вірив,
Що медвідь неситий
Має душу, має серце,
І пійшли просити
В его милости підмоги,
Помочи, поради.
І дождались: Цар ласкаво
Зладив канонаду
На покірних; себ значило: —
Не робіть тревоги
В божім царстві... Люте серце
Російського Бога.

Давне лихо пригадалось:
Чи се ти, о, Боже,
Й на Аппійській дорозі
Мордував, чи може
Помазанники твоеї
Безгрішної волі?
Хто підняв їх грішні руки,
Хто коли позволив
Катам гулять до несхочу,
Лихії годині?
Та се лихо простягнулось
Й тягнеть ся до нині.
Аппіевий шлях і нині
Незгірше лютуе,

А царчата небожатам
Ордери готують;
Себто слава катівського
Поганого труду!
Та чи шлях сей не скінчить ся,
Чи моря не буде
Щоб спинило?
Ось вже берег,
Вже краю добрались!
І побачили царчата
Й страшно налякались,
Закричали. Ім з'явив ся
З гори аж до долу
Стовп Мойсея, нагадали
Поганую долю
Фараоню...
А з калюжі
Страшною марою
Виглядає бідний нарід,—
Потягнуть з собою
Хоче царську колесницю,
З шляху хоче збити,
Хочуть люди свого ката
В багні затопити.

І заворушилась пустиня,
Дрімучі, тихії степи,

На цвинтарі слова озвались,
Збудивсь народ і враз кати,
Царчата пяні затрусились;
Найняли тисячі щенят,
І забрехали і завили,
Пречорні сотнї розпустили
Страхи неправди розсївать.
Та годї сонце закривати,
Бо люди довше не дрімають,
А ночами ножі острять,
Пливуть, на землю ось ступають,
І бачать вже вселюдський путь —
Путь до весни, житя і волї,
Свобідного, живого слова
І до престола знай ідуть.
Неначе вихор їде, гуляє
І ломить дуби, вирива
Старі погнилі дерева
І шлях нерівний засипає...
Оттак не тисяч, — мілїони
Сердець забилось, запалали,
Любовю, дружбою з'єднались,
І затрусились фараони.

Тодї кругом усе ожило,
Теплїйше сонце засьвітило,
Весною, волею тремтить,

До лету мовби підоймаєсь
Прибита думка; не дрімає
Й пустая хата при дорозї,
Шепочуть ся густії лози;
І нічю русалки у гаю
У піжмурки з людьми ся грають.

II

Гарно нам снять ся пишнії мрії —
Раю добитись, бачить сьвятії;
Гарно на сонце в буддень дивитись,
Гарно — наївшись Богу молитись.
Гарно не знати горя, ні муки,
Гарно на волї чуть свої руки...
В братнії крові славу купати,
Мислею в небо к Богу сягати;
Гарно читати книги хороші,
Псальм начитавшись мріять про гроші;
Ближних побивши тризну справляти,
Землю забравши закон писати;
Гарно... як гарно! Геть'те всї муки!
Ось ми артисти гарної штуки!

Пусто нарікaня сиплють ся всюди,
Дармо нас судять темнії люди
Мов ми на голос серця нечулі,
Мовби ми Бога й небо забули;

Дармі наріканя... Чиж поза раєм
Ми у додатку й лиха бажаєм?
Ось тепле сонце, воздух пахучий,
Ночі чудові, місяця лучі...
Нам хиба тілько ними втішатись?
Всякому вільно в щастю купатись.
Судить нас нарід: пекло будуєм...
А хтож храми в нас всї порахує?
Хтож як не ми се все збудували?
Хто пише Богу гимни похвали?
В своїй уяві темнії люди
Сього не знають і бачать всюди
Лише погані вчинки і... тихо
Нас розізливши сьвіту на лихо,
Своїми, бачся, грудьми й устами
В жар дмуть, будують адські брами,
І розворушують райські основи,
Допчуть божеський закон любови...
Тут однак видно чортове діло:
Народ ступає гордо і сьміло;
Проч із катами! чути з усюди,
Холод проймає... що з сього буде?

Мов заворожено Росію!
Сама господня благодать
Всемилостившим лихо діє;
Хибаж не дзвонять, не кадять?

Хиба сьвятих не споминают?
Минають хвилї, днї минають,
І кождий вість грізну несе,
Неначе Йовови з пустинї: —
Що смертна вибила година...
Дух Єрмамака не воскресе,
Анї опричники не встануть
З своїм дурним царем Іваном;
Бо з лона вбитого — весною
Борцї народять ся опять,
Щоб відомстителїв рукою
За кривду кривдою віддать.

Ось Революція! Чимало
Сердець на олтарі лягло!
Чимало голови поклали
В замін за правду! Загуло...
Могили гнївом затрусились
Перед богинею страшною,
І мертві тїни появились
Війско ведучи за собою.

Ось дух Радіщева лїтає
Понад тюрмами і кричить:
— Чи й досї свободи немає?
Невжеж і доси морочить
Себе даєте ви дурному?
А я давно вже сподівавсь,

Що ви у'власнім вольнім домі,
Що вже тюрма перевелась.
Невжеж і доси я б карав ся
На вас надіючись, ледачі!
Защож я мучивсь, побивав ся?
Защо загинув? Доля плаче
Над непокірними дітьми,
Ждучи давно на вольнім полї;
Пощож будуете тюрму
І скаржите ся на неволю?!

Ось Полуботок і Тарас,
Сердечні дїти України:
— Коли прийде відплати час?
Коли розсиплесь домовина
Невольних народів? Ще й нинї
Кальниш караеть ся в тюрмі,
А ви, онуки, голі й босі,
І доси ходите в ярмі
На своїй, вольнії колись,
Землї козацькій? Чиж нїколи
Він не просив вас, не моливсь,
Щоб визволить его з неволї?
Щож ви? Нїчого і згадати!
Синів в Сибер'ю відослали,
Онуків же самая мати
У салдати повіддавала;

Самаж з старцями поплелась
Понад могилами молитись.

Нехай молить ся! Могилу
Вітри розвівають,
А з під неї мов на диво
Борці оживають;
Дивують ся, промовляють:
Виспались до сита,
Що аж сором!.. Та тепер же,
Чи жупан, чи свита,
Скоро дряні — перетріпать...
Вставайте хлопята!
Одностайно поберемось,
Ворогам заплата
Неаби яка дістанесь,
Всї муть дивуватись.
Гляньте! день! і сонце встало!
Годї отягатись.

Де пан Гонта із Максимом,
Куда забарились?
А Ярема із Вільшани...
Невжеж так попились,
Що і годї очутить ся?
Поганее сьвято!
Уставайтеж! щоб не дурнів
В отамани брати.

Нині краще погуляєм,
Учора попились
До безтями... На потемки
В могилу скотились
Й ніч проспали незбудившись;
Мов зовсїм не знали,
Як Варшава із Москвою
Хрести будували.
Будували і думали,
Що наша Вкраїна
Стала кладбищем, та... годї!
Свобода не гине.
Не втїшайтесь із могили,
Бо під нею тихо
В зимній іскрі спочиває
Великеє лихо.
Вітер полумінь розвіє,
Запалають гори,
І затоплять вас поганих
В огненнеє море.

Невжеж і Господь відступивсь
Від Росії? Огнї горять,
Весь край убійствами сповнивсь,
А се не жарти! Гомонять
Величества і — рада в раду...
Нїщо робить, говорить цар,

Не в жарт волнусть ся громада...
Подайте скорше каламар,
А Ми сейчас дамо їм все,
Чого від Нас їм можна ждати,
Ми їм напишем маніфест;
Чорнила годі жалкувати...
І написав:

—По божій волї,
А Нашій силї, Ми, ваш цар,
Ми, всеросійський Государ,
Обдорський князь... Ми порішили:
Щоб нам за вас не чуть досади,
Нехай і ваше слово в лад
Із нашим царським поєднаєсь!..
Народе мій! скликайте Раду,
Скликайте Думу. В нас нема
Лихої гадки на сумлїню...
Церкви, Сибір і Мать - Тюрма
На Височайше повелїнє
Усе вступали ся за вас,
Архистратигом все стояли
Й стояти мають по всяк час...
Та ви чого ще забажали!..
Скликайтеж Думу! Ми заграєм,
Що аж Тавричеська тюрма...
Чи те... палата залуна!..

Аж відгомін пійде по сьвіті...
Оттак, мої ребята - діти!
І ваша Дума на конець
Пійде дрібненько у танець,
Із лиха вдарить постолами!..
Чогож би ще?.. Тоді за нами
І ви забудете недолю,
Терпіне, голод і неволю!..

Гет через тиждень у церквах,
Мов не думаючи нічого,
Попи читали маніфест,
Брехню до народу сліпого;
І довго - довго толкували:
То діялєктами, то знов
В московщину назад вертали,
Не вміючи „хахлацкіх слов".

Прочитали і думали,
Що того бувало
Чиоден раз... І що люди,
Як на них пристало,
Що почувши маніфесту
Полягають спати
На літ кілька, а тимчасом
Можна поладнати
Все як треба. Дума пійде
Цареви служути,

Ну, а народ хоч й прокинесь.
То може дивитись
Доки воля, а не схоче —
Можна „усмирити“.

Та не треба! Сила неба
Розпустила кари
Над престолом. Цар поглянув:
Ні туман, ні хмари —
Чудо Дума! І на лихо
Зьвір сей з головою,
Та із серцем і з душею
Живою, святою;
Ще й говорить, не спитавши
У царя позволу.
І почув цар перше слово: —
Деспотизм до долу!
Людям треба жить свобідно!
Землю ж поділити
Між працюючих! Нерівне
Рівним замінити!
Поля й волї, а вже долї
Свобіднії люди
Не просить муть, вольний долю
В полю сам добуде.

Ніби буря захитала
Погнилиї уми: —

Затрясли ся, з салдатами
Кинулись до Думи,
Щоб убити сю гадюку,
В кусні розірвати,
Вільне серце, людську душу
В землю поховати.

Поховали і раділи
Цілою душею,
І не бачили, не чули,
Як попід землею
Гуло море, як ширшало,
Било ся о скали,
Розбивало, — як сходились,
Радились, еднались
Живі люди. Чорні сотні
Дармо упивались...

І що з того, що неситі
Кровю упивались?
Що дурили свого брата, —
День і ніч дурили
В церкві й школї? Фтиміямом,
Кадилом курили...
Знать забули, що і морем
Допливеш до краю,
Або згинеш недопливши;
Що пекло не має

Тілько диму, щоби сонце
Заступить, закрити,
Щоби правду на вік-віки
В ньому затопити.

Зашуміло тихе море,
Задрожали хмари
Над престолом, затремтіли
Вежі і філяри...
В царськім домі благороднім
Землетрус великий.
Щож се, звідки? Стогін, стріли,
Молебні і крики
В тихім царстві. Сили Бога
Не видно, не слїдно,
Тілько нарід у розпуцї
Невольний і бідний,
Йде судитись, — не просити
В поганого чести;
Чути голос:
— Доки маєм
Коритись і нести
Сї кайдани?! Де він клятий?
Хиба не готовий,
Не зібрав ся? Ми все були
На найменше слово
З житем й майном в поготові!..

В берлозі свинячім
Спочиває! Доберемось,
За кривди віддячим,
За кров нашу!.. І панятам...
Льокаї негідні!
Ви зробили, що ми нині
Раби, не свобідні!

Вклоніть ся нам, царі й богаті,
За честь негідну, за палати,
За ваше славнее імя, —
Своїм добродіям. Бридня
Їх благородія! Не ми, —
Они не булиби царями,
Ні ґенералами, ґрафами,
А ми без них булиб людьми,
Ще й вольними, а не рабами.
Та прийде час і охолонуть
З похміля темноти раби,
Осудять вашії закони,
Розломлять скипетр, проженуть
Акцизників, гиен, драконів,
Саміж на волї заживуть
По братньому. Воскреснуть люди
І вічно стануть жить і жить,
Царі ж умруть і вже не буде
Їм воскресеня...

ПОДОРОЖНИЙ.

Чи ти бачив що страшнїйше...
Як захочеть ся Еолю
Із синами гір верхами
Йти відвідать Злую Долю?

Сильний батько! Зареготчесь —
Сміх о хмари відбиваєсь,
Подорожний завертає
У господу, зьвір ховаєсь.

Нї не спинить ніч завзятих...
Та в родинї, у господї,
В повнім крузї близьких серцю
Нам було журитись годї.

Хоч ми чули як завзято
Свище буря кругом хати,
Ломить гілля, сипле снїгом
І тїкає... де? не знати.

Добре тямлю, як при лямпі
У кутку присївшись тїсно
Розмовляли, та розмова
Йшла нерадо, глухо, злісно.

Я провадив знану казку: —
,,У борбі житя, шукати''...
,,Я се чула, так говорять,
Та не знати ще, не знати!''

,,Ти не віриш, що все щасте
В боротьбі?'', питав я палко..
,,В боротьбі? нї, я не вірю!
Без борби менї не жалко''.

Знов питав я: ,,Чи думаєш,
Що спокій житєм мем звати?''.
,,Нї, мій друже, смерть в спокою,
Нам спокою не бажати''.

,,Та усеж, казав я дальше,
Жити без борби нїнащо''..
,,Так по твому хто у згодї
Проживає, той ледащо?''.

Нї, голубко, я звиняв ся,
Нам боротись з ворогами''...
,,Так без ворогів, по твому,
Щастя не булоб між нами?''

,,Ти послухай... Втім почув ся
Неприродний крик розпуки
В тонах бурі. ,,Що за хвиля!
Слухай друже, що за звуки!''-

„Розшалїлий вітер вие
Попри сю гору соснову"...
„Нї, я чула так виразьно
В шумі вітру людську мову.

Може бажане житя там
Бореть ся в смертельнім бою...
Ну, ходи, поглянуть треба,
Я сейчас іду з тобою".

Чи одно лихе і гарне
Пережилось, тай забулось;
І не згадуесь, — мов справді
В неістноване вернулось...

Лиш не ся ніч! Добре тямлю, —
У снїгу, зовсїм без тями
Перед нами подорожний,
З в снїг опертими руками.

Похилив ся вже до долу,
Щоб ніколи знать не встати...
„Бачиш, правду я казала!
Гет до хати з ним, до хати"!

II

Пізна ніч... Під бурі звуки,
Під непевний свист безбожний
В теплій хатї дивну казку
Повідае подорожний:

Я з Семаня... Чи чували
Про Зеленую Долину?
Там мій дім, а в ньому маю
Матїр, жінку і дитину.

Я люблю їх... Чи з вас вміє
Хтонебудь оттак любити?
Я покинув їх із болем,
Щоби хлїба заробити.

Я нанявсь на Чорнім шпилю —
До весни рубать соснину,
Та весна єще далеко,
Я ж вертаю у долину.

Тяжко стало... Хвиля щастя,
А житя невічна нива;
Я ж не знаю що родина, —
Чи здорова, чи щаслива.

Заробітку небогато
Принесу їм, но і того
З любим привітом найблизших
Нам до щастя досить много.

Тамже вернусь... Але бачу —
Дивно вам звучить ся казка,
Та нехай! я не замовкну,
Доки слухать буде ласка.

Про любов кажу: се Господь,
Що до себе всїх голубить,
І тому лиш той щасливий,
Хто глубоко, щиро любить.

Се не слава... Що із слави,
О кім сьвіт і не думає,
Се не гроші... Той їх любить,
Хто за гроші рай міняє.

А без слави і без гроший,
Одиноко для любови,
І сірома безприютний
Жити й працювать готовий.

Ви дивуєтесь чому я
Не спинив ся у господї...
Я не знаю... просто серцю
Розказати було годї.

Що любов у вас зогеть ся —
Чи у купі так сидїти?
Нї. се хвиля! суть любови:
Годувати жінку, дїти.

Вам кохання їскру видно
У ввічливім тонї мови...
Того мало! я готовий
Дати душу для любови

Ви дивуєтесь як може
Жар любви усе тревати;
Ви читали... Годі вчитись
По теорії кохати.

Подивіть ся на огонь сей,
На сю піч, що ледво чути
Жар колишній; чи палкою
Більше їй не можна бути?

Дивно нам, що їскра гасне,
Не знайшовши чим живитись,
Ми ж умієм лише грітись —
Не багаття доложити.

III

Вчера ранком, попращавшись,
Я покинув бір зелений,
І здавалось — не знайшов ся б
Щасливійший понад мене.

Тихий ранок, воздух чистий,
І безкраї піль простори
Підійняли в мене віру
Над безкраї сії гори.

Я ішов... летів... не знаю,
Чи я сном був оповитий:
Всюда рівно, всюда гладко,
Мов гостинець рівно битий.

Кождий крок був близший цїли,
Та судьби лукава сила
Заступила нічю очи
І дорогу снїгом вкрила.

Вечеріло... Ніч подвійна
Налягла менї на душу, --
Чи добю ся я до краю,
Чи загинуть тутка мушу?

Я не знав куда ступати,
І вертати слїд загинув,
І здалось менї, що й ангел,
Сторож мій мене покинув.

З зойком бурі піднималась
І розпука в моїй груди, —
Як загину, хто родину
Заступати в горю буде?

Хто в потребі їм поможе?
Хто в недолї братом стане?
Хто заступить ся у кривдї?
Хто у серце серцем гляне?

Лише той, що вповнї бачив
Безпристрасної любови
Чистий образ, може знати
Божеські житя основи.

Гляньте горами, долами,
Кілько змагань, кілько болю,
Кілько шуканя за щастєм,
І нарікань на недолю.

Щастя! щастя! — лицемірно
Всяк для себе вспоминаєсь,
А щоб других ущасливить
Ледво в казці споминаєсь.

Щасте бач не в тім, щоб других
Підневоливши — любити,
В тім оно, щоб власну душу
За їх волю положити.

Лише цар убивши многих
Добродійом хочесь звати,
Лицемір! — бо ми повинні
Вільним серцем всіх кохати.

Я не хочу від нікого
Ані жертви, ані плати,
Я лишаю повну волю
Все робити, всіх кохати.

І за сю любов дивачну
(Як дехто з вас насьміє ся)
Я дістав у замін міру,
Що верхом без краю лле ся.

Бо любов в нас не у фразах,
Ні в супружеськім обіті —
Ми свобідні; в нас кохання
У дружнім, вселюдськім сьвіті.

IV

Я не прирікав нікому
Все житя его любити,
Бо любовю в мене серце
Було завсігди налите.

Чиж любов се, що еї ми
Мусим другим прирікати?
Сеж купецтво! ми у замін
Раді з докладом дістати.

Чи се сьвітло, що у північ,
Як весь сьвіт ся тьмою крие,
Заховаесь і всї лучі
На оден листочок лие?
Чи оаза у пустинї
З жерелом і пальмів тїню,
Рада з всеї каравани
Лише султана хотїню?

Чи любовю може зватись
(Бо й така любов буває)
Сли хтось для одної квітки
Весь город поневажає?

Люди ж пруть ся й сюю іскру
Під закони положити,
Щоб не сьміла нінакого,
Лиш на них одних сьвітити.

А любви звязати годі,
Бо границь она не має, —
Суть єї в благословеню,
Що на других виливає.

В судових мудренних книгах
Їй надано форми силу,
Та під словом сим бездушним
Розуміти лиш могилу.

У любві нема закона,
Слів нема, немає мови, —
Кожда хвиля добродійства,
То сьвятиня для любови.

Я ціню однак високо
Всї родинні заповіти,
Я шаную звязь родинну, —
Сам я маю жінку, дїти.

Тількож в сїм божеськім храмі
Най невільників не буде!
Щасте в волї... Жить щасливо
Можуть лиш свобідні люди.

Хтож на вольнім хоче сьвіті
Вільну душу закувати,
Той не вміє з другом жити,
Лиш над другом панувати.

Люди знають лиш оден храм
Для Супружества й Любови,
В мене ж два храми є тутка
Ріжнії аж до основи.

Можна кленучи і сіять,
І дозріле жито жати...
Можна голосно молитись —
Серцем же не поважати.

І поганець вздрівши квітку,
Що розцвилась край дороги,
Рве, потішить ся у волю,
А там кидає під ноги.

Кождий йде за іскри блеском,
Що на хвилю зір вражає,
Змінній тіни він ся клонить,
А душі не поважає.

Можнаж ж і супругом бути,
Вік весь можна разом жити,
Але не любити друга,
Ані ним не дорожити.

Хто пошану в серци має,
Той любви по вік не згубить,
Бо хто нині поважає,
Той доперва завтра любить.

Та чи можете ви мову
Сю неповную поняти...
Ні, не знаю, — бо не можна
Серця словом показати.

V

Крок за кроком люта втома
Відбирала в мене силу,
Поміж мною і всім сьвітом
Я вже бачив лиш могилу.

Та ішов... Послідна їскра
Вже доборювалась краю
Як я вздрів сьвітячі вікна,
Дальше ж... сам уже не знаю.

Тямлю ще як сьітло вздрівши
Я кричав, аж поки снами
Денні мрії заступились...
Аж знайшов ся поміж вами.

Як? — се вам найкраще знане,
І казать мені нічого,
Та для мене зістаеть ся
Буть вам винним дуже много.

За ваш вчинок благородний
Мало слів і мало мови
У віддяку, бо не має
Голос плати для любови.

Ні, заждіте... Скоро верну
В рідну хату і родині
Я розкажу сю пригоду —
Жінці, матери й дитині.

Я привезу їх у двір ваш,
Щоби вам поклін зложити,
Ви зобачите самі
Для кого я радий жити.

Я покажу їм сї скали,
Недосяжні сії гори,
І ліси сї непросьвітні
Й піднебесне леду море.

І тоді ввійшовши в хату,
Ми поклоним ся до долу,
І подякуєм всї разом
За воскресшу нашу долю.

Та простіть.. Щож більше можу
Я для вас коли зробити?
Все зробивби, та не сила
Земним небо сотворити.

V

Лямпа гасла! Подорожний
Гомонів ще хвилю тихо,
Поки сон закрив легенько
Перед ним добро і лихо.

Буря враз-у-раз шаліла,
Вітер люто, грізно злив ся,
Та ми раді, що нічого
Гість не чув і не будив ся.

Може сном літав, витав ся
Преприязно з дружиною,
Як легенько усьміхав ся
Вкритий серпанком спокою.

І тоді із уст дрожачих
Вчув я шепіт тії мови:
„Щастя, бач, коханий друже
Не в борбі, а у любови.

„Лиш в душі люблячій гідно,
В обовязку, що сповняєм,
В вільній, безнастанній праці
Ми знайдем все, що шукаєм!“

Лямпа згасла, тільки буря
Виводила люті тони,
Відбивалась гір верхами,
Мов протяжні звуком дзвони.

НЕ ДИВУЙТЕСЬ.

Не дивуйте ся із мене,
Ви мої товариші,
Не дивуйтесь й ви із мене,
Вороги мої усї.

Маю я чуткее серце,
Щиріcть дружню, мов кришталь,
Є душа, та не знаходжу
Сьвітла сонця я нажаль.

Не дивуйтесь, зрозумійте
Ви положене мое, —
Я даю вам щиро все те,
Що менї жите дае.

Вже минув час як в дорогу
Вирушав я повний сил,
Повний віри в людську правду
І в безсмертніcть всїх могил.

Та довіре подоптали
Щирії товариші,
І они забрали віру
З храму моеї душі.

Все змінилось. Став я тихий,
Мов глуха, осїнна ніч,
Моїх уст днесь не порушить
До сьміху нїяка річ.

Око не зайде сльозою,
Висохло оно до дна,
Лиш в души моїй спокою,
Ні тиші зовсім нема.

Серце беть ся, мов бажае
Вирватись з тісних грудий...
Ох, чому ж не мае сонця?
О, чому нема людий?

О, чомуж так, що мій голос
Відбиваесь від скали,
А від серця не відібесь, —
Розвіваесь по земли?

Від людий душу закрила
Хмара мовчаня німа,
І для мене днесь, крім Бога,
Нікогісінько нема
Не дивуйтесь, зрозумійте
Ви положене мое, —
Я даю вам щиро все те,
Що мені жите дае.

ДЕЯКИМ ДАВНИМ ЗНАКОМИМ.

Нам забути себе
  уже б крайна пора,
Я — билина низька,
  ви — підхмара гора.
Я не пнявсь до верхів —
  рідний степ я любив,
Я для него хтів жить,
  его щастєм я снив.
Я вас кликав на шлях,
  по якому я йшов,
Показав вам усе,
  що здобув, що знайшов.
Не погане було
  і подобалось вам,
Ви сказали: — Отсе
  не рівня бурянам!..
Ви казали... клялись
  боронити лиш те
У житю, що нігде,
  лиш на правді росте.
Ви горіли огнем,
  та минув вже той час!..
Нині їскри житя
  не знайдеть ся у вас;

Нині ви вже не ті,
  не туда їде ваш шлях,
Вас не видно тепер
  на вселюдських полях.
Лиш на ноги знялись,
  то й сказали собі: —
Дикий степ не для нас,
  наш талан не в борбі.
Не до зорів сягать,
  І молити там їх,
Сеж дитячий фантазм,
  для дорослого — сьміх.
Ми ходімо на верх,
  де могучий ґраніт,
Там безпечні ми, зла
  нам не вдіє там сьвіт.
Перед нами, бач, день,
  пощож ночі бажать?
Нехай темні раби
  по долині біжать!
Нам стоять на верху
  і вигідно й пора,
Й не дивить ся у низ,
  не для нас ся нора.
Нехай беть ся народ
  поки сили стає...
Нам ніколи із ним,
  у нас діло своє.

Даймо хвалу богам!
ми не ті, що колись...
Ти, невільний рабе,
і дрожи і молись!..
В нас Сінайський закон —
давна казка пуста,
Ми не вірим в ніщо —
Бога, Чорта, Христа.
Люд дурний є й буде,
отсе віра моя!
Ми повинні над все
хоронить своє „я“.
А дружитись з рабом,
щоб кайдани здійнять,
Все одно, що свою
власну втіху доптать.
Бо журитись чужим, —
се ж робота дурних;
Вже минули часи
фільозофів брудних.
Нині поступ в усім,
модерністика скрізь...
Можеш стать на верху —
у долину не лізь;
І нічого над се!
При догідній порі
Можна рівнож читать
кондаки, тропарі...

Се не шкодить зовсім,
  ба, й розумних діло
Користать з усього,
  щоб оно не було.
А поняте честнот,
  а моралі крипіталь...
Сі жемчуги дурних...
  все ж їх кинути жаль.
Прийде час і на гріш
  проміняєш ти їх,
Покиж що, — їх держи
  на розраду, на сьміх.
Архитвір деб не був,
  все підносить чуте,
Закрива ніч могил,
  солодить нам жите.
Нам дозволений вступ
  до городу житя,
Розуміне добра
  і глубінь безпутя;
Нам безпечно стоять,
  і захистно й тепло,
Дбати лиш, щоби нам
  так завсїгди було.
Центр всесьвіта се ми,
  наші болї, наш сьміх,
І не дбати за нас
  одинокий в нас гріх.

Чи сумлїня огонь,
  чи дружби почутя
Малиб в нас забивать
  особисте житя?
Нї, нїколи! Дружба
  має рівнож конець,
А цїнити еї
  вміє гідно купець.
Він із практики зна',
  що по овочу ви
Пізнасьте, що лихе,
  а що родить смокви.
Тут і вибір готов...
  маєш овочі з них —
Так се други, брати
  твоїх бажань ніжних.
Хтож до тебе в журбі
  взносить руки бруднї,
Се будяк неплідний,
  его часть у огнї.
Се з науки Христа
  найгарнїйший екстракт,
Тількож треба і тут
  розуміть еще такт.
Голодранцїв Христів
  в нас і нинї знайдесь,
Хоч їх сьвіт не бажа
  і без них обійдесь.

Харцизяка брудний!
  без дипльоми, наук,
Він з ідей навісних
  рад сплести на нас бук.
Та пощож в нас закон —
  ся ідея з ідей?
Перед ним всї нїщо —
  і Христос й Галилей.
Хочеш жить, так дивись
  куда легче плисти,
А не хоч — в нас знайдесь
  автодафе, хрести.
Ідеали ж твої
  ми вберемо в вінець,
І в свій час з них буде
  користать продавець.
Ми у сьвятість вберем
  твої мрії про рай,
І пішлем тобі вслїд
  у небесний твій край.
Станем вчить, щоб народ
  нам в усьому корився,
Не глядів на жите,
  лиш на небо дивився.
Замість розуму ми
  даймо чудо ему,
А тодї завдамо
  у неволю, в тюрму.

І хвалитись буде
  твоїм словом дурак,
Розумітиж не ме
  звідки, що се і як.
Розуміне житя
  в нас у сховку буде,
А де правда, де гріх
  і сам чорт не дійде.
Ось тут ваш ідеал
  в нашій свиті гуля,
Береже нам жите,
  шлях квітками встеля.
Ми ж собі не купці,
  що залїзли в притвір
Торгувать голуби...
  нас не гнати на двір.
Я з притвора сьміюсь,
  я до ківота йду,
Щоби всїм голосить:
  горе, лихо, біду.
В нас що злапав вже раз,
  того з рук не пусти...
Хоч наново встають
  правдолюби, Христи;
Демаґоґи тут, там
  мов колосе пусте,
Непотрібне, кругом
  з криком - гуком росте.

Отжеж й нам не жаліть
  ані рук, ні грудий,
Щоби правда житя
  не дійшла до людий.
Мати нужди у них,
  їх покори, страху —
Темнота, їх скала
  на природнім шляху.
Незнане для рабів,
  се для нас свобода
До схочу їх водить
  чи сюда, чи туда.
Отже дальше вперед!
  нас ніхто не спита...
Най жие наше „я“!
  най жие темнота!... —
Такий голос я вчув
  на долині з гори,
Голос другів моїх
  весняної пори.
Я прислухавсь гаразд,
  і не чути було
Вже горячих зір - слів...
  Все мов дим перейшло.
Давних звуків ні слід,
  гомін правди затих,
І сумліне в купця
  за вагу золотих.

От такее...
Та тут
уже й казці конець,
І я радби сплести
моїй Музї вінець.
Деж за зїллям іти?..
Був у мене город,
В ньому цьвіти житя
найгарнійших пород:
Атеїсти кругом,
поміж ними сям - там
Анархісти, борцї
за права гарних дам;
Соц'ялїстів гурток,
а понадто се й те,
І все гарне таке,
білим цьвітом цвите!
Підождіте...
Ох, ні!
все змінило ся сном...
Бачу я, що город
весь заріс буряном.
Атеїсти в церквах
преспокійно кадять,
Анархісти в кутах
над законом сидять;
Соц'ялїсти пійшли
дурить вбогий народ...

Деж те зілля моє
  гарних, людських пород?
Весь город мій пустий,
  дармо сіяв его!..
Чим втішатись тепер?
  говорить до кого?
І де другів знайти?..

  Дармо снить ся мені
Віра в красші часи;
  нині ж бачу, що ні!..
Я, зоставшись самий,
  на наругу стою
І нагадую лиш
  давню радість мою.
А руїна сьміесь!..
  Із розвалин німих
Висилає зміїв
  їдовитих, брудних.
Та я ще чогось жду...
  Чи ти й доси мені,
О, надіє, казки
  голосиш чарівні?
Ах, ти тут, ти ще ждеш!
  Та мене вже пусти
Руйнувать олтарі,
  лицемірні хрести.

Дайте друга менї
давних людяних лїт,
А сли нї — проклену
ваші гори, ваш сьвіт!

КРИТИК.

Менї приснило ся у снї...
Музики гучно грали,
Я увійшов... знакомих повно,
Усї разом мене витали;
Стискали руки... Та нараз
Ввійшла нова особа;
Низький, товстенький мущина,
Нїкчемная подоба.
На мене глянув:

— Щож отсе,
І як его назвати?
Нам бизнесменів, богачів,
Не сьпіваків витати.
Днесь мудрий знае, що всяк день
Приносить гріш, сли вміеш,
А ти душею величайсь,
Аж з лиха одурієш.

Аж друга людина в туж мить
З'явила ся на сали,
Худий, високий мущина,
,,Се критик" всї казали.
На мене глянув:
— Бачив я
Усїї ваші твори,
Та в них одно... журба і злість,
Проклін на людське горе.
Я знаю, в вас душа жива,
Не може замовчати,
Та що гарнійше — ніч судить,
Чи днину зустрічати?
І ви і я слабі карать,
Та помагать зумієм,
Кого потїшимо в журбі,
Порадою загрієм,
Пощож вам тут за ночию
Глядїть в брудне віконце...
Не всюди ж так, — гень на верху
Весна і день і сонце.
А сонце сьвітить на багно
Величністю всїх тонів
Як і на поле, — нінащо
Не кидає проклонів.
Під дотиком же сяєва
І озеро зникає,

А на болоті чар-весна
Цьвіт рожі розсипає.
А щоби серця досягти,
(Хоч як вам чудно вірить)
Стать треба висше всїх,
І звідти землю мірить.
Сходить опісля до людий
На рік, на день, годину,
З вижин Олїмпу, щоб за час
Покинуть знов долину.
Бо лиш незнаний чужинець
З грізним, непевним оком
Незнаним іменем, знанем,
Вважаєсь в нас пророком.
Бо що всї тайни, доґми всї,
Вся віра в невидиме?
Сеж незнане, перед яким
Всяк паде до долини.
А жить в людий і жить з людьми
У їх щоденній хатї,—
Усе, що пить отрую в вік
І про нектар думати.
Вам треба знятись висше всїх,
Де лиш про щасте чути,
А на землї—без вас, без нас
Буде, що мусить бути.

Про щасте б вам зайтись писать,
Бо того в сьвіті треба,
Осьпівуйте красу раю
І поетичність неба.
— А деж те небо, де той рай?
Позвольте запитати...
Він усьміхнув ся: — Де він є,
Нам важко відгадати.
Ви напишіть деб він не був,
Вберіть в краски хороші,
А се вам певно принесе
І успіх й честь і гроші.
А з грішми в сьвіті краще жить,
Тодї він гарний буде;
За небо стане вам земля
І за ангели люди.

І ще він довго говорив
Схиливши ся до мене,
І серце в него враз було
Горяче і студене.
Я здивував ся й запитав
Що се могло би бути?
— Отсе, сказав він, щоби враз
Чуть лихо і не чути.
Такий конець моего сну,
Бо сонце засьвітило

У сьплячі очи і душу
Розмріяну збудило.
І довго ранком я думав
Про сон той прехороший,
Про щиру раду, про добро,
Про правду, щасте, гроші...

ЗЕМЛЯ.

Тоді як в божому раю
Не стало Адама, ні Еви,
Ніким втішати ся було
Небесному цареви.

По труді нищечком журивсь,
Що до нікого що сказати,
Ні похвалитись перед ким,
Ні про нове що розпитати.

Малу потіху лише мав,
(Потіха се едина,)
А то була Земля — плачу
Невпинная долина.

Проклятя впало на еї
Жилців на гріх охочих:
В терпінях жінки-матери,
У жалощах дівочих.

В любви палючому жару,
У пристрастей бажаню,
В важкому труді, у борбі,
У сумніву стражданю.

В пориванях палких душі
На змінній щастя хвилі.
Щоб всї з'усиля закінчить
В безтямнії могилї.

Важкий проклін! І небеса
Сьміялись над землею,
І Господь із еї сьміявсь
І не журивсь більш нею.

Лїта минали без числа
Мов нічю чорні хмари,
І Господь злагодив свій гнїв
І відпочив від кари.

На землю глянув... Тут садив
Сам дерево проклятя,
Днесь райський овоч бачить він
На дереві завзятя.

Трава степами з вітром гнесь,
Манить до себе око,
Краю не мае до вкруги,
Свобідно і широко.

Квітчасті села і міста...
По полю пісня ллєть ся
Дітвора гаморить, біжить
Регоче і сьмієть ся.

Мотиль цілуєть ся з цьвітком,
Вітрець гайом шепоче
І сонце гріє, обнима,
На річечці мигоче.

Сади у золоті горять,
Схилились до долини
Рясниї гілля; від трембіт
Радіють полонини.

В гущавині десь соловій,
Товариш вірний ночи,
Лящить і дзвонить, підмовля,
По серденьку лоскоче.

Любовний шепіт молодих —
Житя найкраща мрія,
І гарні ниви золоті —
Усіх гаразд й надія.

Радіють люди на полях
Працюючи до ночі
І погомившись йдуть домів
Веселі і охочі.

Рай з думки вийшов і забувсь,
Дарований нізащо,
Який неробам би годивсь,
Барлогом для ледащо.

Тут мріявсь інший рай, новий,
Насаджений по волї
І трудом мешканців землї
На земному роздолї.

В раю нїколи не чував
Нї Адам, анї Ева
Про ті дива, дарма що їв
Із премудрого древа.

І сам Предвічний дивувавсь,
Що хоч земля проклята,
А все прегарна для житя
І дарами богата.

В раю карав ся чоловік
Премудрости вкусивши,
А тут хто овоч з'їв знаня,
Цінивсь з усїх найвисше.

Благословенний рай — де він?
Усяк собі байдуже,
Зато земля пійшла вгору,
Подорожіла дуже.

На перекір призначеню,
Щоб землю проклинати
Усякий рад був як найбілш
Землї собі забрати.

Благословила ся земля,
Хто мав еї доволї,
А брак еї проклоном був
І жерелом недолї.

І бачив Бог, що чоловік
Райом би був проклятий,
Єму безмежної землї,
Бо він із неї взятий.

І він сказав: „Новий закон
Ось я постановляю:
Земля для людини! назад
Проклїн днесь відбираю.

Враю б він просто зледащів,
А тут де повно болю,
Він розум виострить, як сталь
І загартує волю.

Де повно лиха і добра,
Відрази і принади,
Він сам найкраще віднайде
Моральнії засади.

Вкусивши досьвіду житя
Навчить ся і без мене
Лихе і добре відріжнять,
Горяче і студене.

В конечність ти єго постав,
А до всього він здібний,
Думками ж сьвіт весь обійма,
Мов до богів подібний.

Днесь бачу: здоптаний заказ
І лакімство діточе,
Се ідеал єго житя,
Се сьвітло серед ночи.

Знать вже такий закон землї,
І годї не признати,
Що жить значить: старе руйнуй,
Щоб інше будувати.

Проклін усьому, що зная
На землю не пускає,
Що заступає сьвітло дня
Що сонце з'упиняє!.

І розійшов ся голос слів
З росою по просторі,
І повторили їх вітри
На полю і на морі....

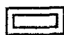
КОБИ...

(НА ЧУЖУ ТЕМУ.)

Коби молодість більш знала,
Коби старість більш могла,
А житя невпинна струя
Рівно би вперед пійшла.

Та що вдієш? Доки сила
Рветь ся у перед сама,
Провідної в нас зірниці —
Досьвіду у нас нема.

І згорять від сонця крила
Серед радощів весни, —
І домів вертати треба
Босоніж і по стерни.

ПОЯСНЕНЯ.

Спершу задумав я давати поясненя зараз під текстом сторін, та опісля мусів се залишити і відложити поясненя на кінець, хоч оно і не вигідно, тимбільше, що не поназначувано місць, до яких пояснене відносить ся. Та інакше поки що годї було зробити.

Число на початду означає сторону, до якої пояснене відносить ся. Ав.

---

27. Крим, столиця татарських ханів.
28. Ідеал, уявлений образ чогось гарного.
28. Іділя, оповідане з сїльского житя.
34. Фтиміям, кадило (також фи- або ти-).
43. Фантом, привид.
43. Нірвана, позагробовий сьвіт, місце вічного спочинку в Буддистів.
46. Демон, дух, що ніби дає натхнене великим людям; посередний дух між людьми, а богами; ґеній; чорт.
53. Єгова, або Ягве, Бог в Жидів
58. Фірмамент, небозвід.
60. Модерний; новітний, поступовий.
90. Проґресивність, поступовість.

61. Оратор, бесідник.
62. Інквізіція духовний уряд, що карав людий навіть смертию в огни.
65. Відгомін подій... Се часи великих заворушень в Росії: розрухи, убійства, революція, а в додатку японська війна, і все те змусило рос. уряд до деяких уступок в користь народу.
67. „Принимали радо царя в батька". Україну прилучено до Росії переяславським договором в 1654. На запит Хмельницького, де хотілиб належати, народ кликав: Хочемо під царя восточного, православного.
73. Вздовж Аппійської дороги в Римі привязувано до стовпів християн і вечером запалювано.
78. Єрмак підбив Сибір для Росії.
78. Цар Іван, Іван IV, Грізний.
78. Опричники. Іван Грізний постановив для себе охорону з 1,000 осіб. Они звались опричники. Іх знаком була собача голова і мітла привязана до сідла. Від них чимало лиха натерпілись люди.
78. Радіщев Александер жив за Катерини другої. Вступаючись за свободою народу він стягнув на себе закиди і суд уряду. Кару смерти замінено єму 10

літами Сибіру. Вернув з засланя і бачучи за собою нагляд, а то й погрози, відобрав собі житє 1802 року.

79. Гетман Павло Полуботок поїхав в Петербург, щоби там вступатись за вольностями України; там цар Петро казав посадити его в тюрму, де Полуботок і вмер 1723 року.

80. Гонта і Максим Залізняк провідники Гайдамаччини.

85. Перша Дума пробула всього два місяці, а там еї розвязано; другу Думу стріла також подібна судьба.

88. Еоль, грецький бог вітрів.

105. Фантазм, уява, привид.

108. Екстракт, витяг, ессенція.

109. Галилей, астроном, якого церква переслідувала за его науку про оборот землї.

109. Автодафе, назва присуду на спалене осуджених Інквізіцією,

110. Демаґоґ, провідник, або бесідник, що зискує громаду підходячи під еї забобони, та пересуди.

112. Муза, богиня поетів.

116. Олїмп, гора, мешкане грецьких богів.

Похибка: Стор.78. рядок 6 з гори написано: ѥрмамак, а має бути ѥрмак.

ЗМІСТ.